

OSMANLI ZAMANINDA KAPADOKYA BÖLGESİNDE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Güneş SEÇKİN ÖZER¹

Öz

¹ Öğretmen, MEB, 15 Temmuz Ortaokulu, Aksaray/Türkiye
ORCID: 0009-0008-6611-6467
Mail: gunesseckin33@gmail.com

Corresponding Author:
Güneş Seçkin Özer
DOI: 10.5281/zenodo.14582037

Ay/ Yıl: Aralık/ 2024
Cilt:2
Sayı:2

Misyonerlerin 19. Yüzyılda Osmanlı devletinde özellikle Kapadokya bölgesinde yapmış oldukları faaliyetler ile bu faaliyetlerin en başında eğitim sistemi ve uyguladıkları strateji ile Hıristiyanlığı Kapadokya'da yaymaya çalışmışlardır. Misyonerler o bölgede yaşayan vatandaşların kültürel ve etnik yapısı, inançları ve mensup oldukları mezhepleri de kullanarak kendi ideolojilerini yansıtmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu makalede daha önce yapılan araştırmalar titizlikle incelenmiş, konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Makale ile ilgili elde edilen bulgulara göre, Osmanlı topraklarında bulunan Kapadokya bölgesinin neden seçildiği, faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla özellikle neden matbaanın kullanıldığı, hastane, aş evi ve eğitim kurumu açtıkları hususları irdelenecektir. Kapadokya bölgesinde neden bu kadar okul açıldığı, bu okulların faaliyetlerinin incelenmesi, okulların başarılı olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Yöntem olarak makalede bu konuda yazılmış birçok tez ve makale incelenmiş ve nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi deseninden faydalanılarak doküman incelemesi ile veriler toplanmıştır. Toplanan veriler titizlikle incelenerek tablo ve şekiller ile analiz edilmiştir. Misyonerlik faaliyetleri Tanzimat, Islahat fermanları ve kapitülasyonlar ile hız kazanmış ancak Cumhuriyet döneminde kontrol altında tutulmaya başlanmış ve günümüzde büyük bir başarı sağlanmıştır. Misyonerlik faaliyetlerinin kontrol altında tutulması, hatta tamamen ortadan kaldırılmasında eğitim çok büyük öneminin olduğu, tüm toplumların geleceği, teminatı ve ülkenin sigortası noktasında eğitim önemli bir unsurdur. Toplumlar diğer ülkelerle yarışını, gelişimini ve ilerleyişini eğitim ve bu eğitime verilen önem sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Toplumsal etki Azınlık, Misyonerlik, Osmanlı, Kapadokya

Citation:

Seçkin Özer, G. (2024). Osmanlı zamanında Kapadokya bölgesinde misyonerlik faaliyetleri. *KİÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 142-154.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14582037>.

Abstract

19 Of the missionaries. Missionaries who wanted to spread Christianity to the Ottoman lands with the activities they had done in the Ottoman empire during the century, especially in the Cappadocia region, and with the schools at various levels and the education provided in these educational institutions, carried out various missionary activities in order to reflect their ideology by using the cultural and ethnic structure, beliefs and denominations they belonged to of the citizens living in Cappadocia. In this research, various researches have been meticulously examined and literature review has been conducted on the subject. According to the findings obtained about the article, missionaries in the Cappadocia region located on Ottoman territory have opened hospitals, ash houses, educational institutions in order to carry out their activities. It is aimed to examine these missionary schools and their activities located in the Cappadocia region, to examine what kind of activities these schools perform, why they were opened, and whether they are successful. As a method, many theses and articles written on this subject were examined in the article and data were collected by document analysis using content analysis pattern from qualitative research methods. The collected data were carefully examined and analyzed with tables and figures. Missionary activities gained momentum with the Tanzimat, Reform edicts and capitulations, but they began to be kept under control during the Republican period. Although it is possible to keep missionary activities under control or even completely eliminate them only with education, it is an important element in terms of the future, security of all societies and insurance of the country. Societies compete with other countries, their development and progress are ensured by education and the importance given to this education.

Key Words: Minority, missionary schools, Ottoman empire, Cappadocia

Giriş

Latince "Missio" teriminden gelen misyonerlik, sözlük anlamıyla yetki, görev ve buradan türemiş haliyle ise görevli anlamını taşımaktadır. Misyon kelimesinden türeyen misyonerlik ise "Müritleri vasıtasıyla din propagandası yapan" kişilerdir. Hıristiyanlığı yayma yolunda görev alan papaz, din adamları ya da bu amaç uğruna görevlendirilmiş ve planlı bir şekilde hareket eden sistematik bir örgüttür (Sezgi, 2022, s.174).

Dünyada misyonerlik dini amaçlar, yani Hıristiyan dininin tüm dünyaya yaymak amacıyla kişisel ve birkaç papazın gayretleri ile başlamış, yapılan bu planlı çalışma zamanla çok güçlü bir hal almıştır. Bu düşünceler doğrultusunda "Misyonerler buldukları ülkelerin siyasi, sosyal, kültürel, ticari ve ekonomik çıkarları doğrultusunda emperyalizmin büyümesine katkı sağlayan bir teşkilatın üyeleri halini almışlardır"(Keha, 2014, s.75-76).

15. yüzyılda misyonerler sömürgeci olarak adlandırılan bu yüz yılda kendi ülkelerinin sömürgecilik anlayışına hizmet etmeyi ihmal etmemişlerdir. Kendilerini dine ve kiliseye adayan bu kişiler çoğu zaman papaz, din adamı ya da İncil'e hizmet etmeyi bir ibadet kabul eden kişiler olarak ortaya çıkmışlardır. Misyonerler amaçlarına ve emellerine ulaşmak amacıyla her türlü entrikalarını planlamayı, hatta bu konuda sistemli çalışmayı ihmal etmemişlerdir. Misyonerleri yetiştiren ve destekleyen devletler ise misyonerlerden gidecekleri ülke topraklarında gittiklerin ülkede öncelikle dil öğrenmişler ve bu ülkelerin dini yapısını ve kültürel faaliyetlerini titizlikle incelemişler, zayıf ve hassas yönlerini bulmaları istenmiştir. Bu eksiklikler tamamlanmadan asla hareket etmemeleri de bu plan dâhilinde olmuştur. Bu sebeple misyonerler ülke topraklarında bazen doktor, öğretmen, din adamı, hayırsever iş insanı, ya da çeşitli meslek grupları maskesinde faaliyetlerini yürütmüşlerdir (Alkan, 2008, s.9-10).

Misyonerler kendi sistematik planlarını halka empoze edebilmek ve diğer misyonerler ile haber akışının devamını sağlamak amacıyla öncelikle matbaa açmışlardır. Matbaa onlar için adeta kaynağından su içmek gibi önemli bir husus olmuştur. Özellikle haber akışını, toplumu ilgilendiren ve yayılmasını istedikleri haberleri bu matbaalar aracılığı ile sürdürmüşlerdir. Matbaayı, eğitim kurumu, kilise, aş evi ve hastane gibi kurumlar vasıtasıyla gerçekleştirmiş, çeşitli bu hususta kitap, gazete, mecmua dergi hazırlayarak İncil'i yaymak istemişlerdir. Bu hususta çalışmalara hız vererek seminer, konferans ve toplantılar düzenlemişlerdir. Misyonerlerin başarısı ise gittikleri ülkelerde yumuşak ve sinsi siyasetleri gereği, kararlı davranışlarıyla toplumun tüm kesinin dikkatini üzerine çekmiş ve ülkenin ve toplumuna kolayca ayak uydurulmuşlardır. Bir ülkeye gittikleri ilk zamanlarda hemen faaliyetlerine başlamaz, öncelikle sistematik bir plan yapar, halkın güvenini kazanmaya gayret eder ve yıllarca sessiz kalmayı da tercih etmektedirler. Öncelikle ülkelerinde bulunan din adamı, papaz, din görevlisi ya da kendi mezheplerinde görevli akil insanlardan bir topluluk, cemaat oluşturma gayreti içerisinde olurlar, faaliyetlerini bu doğrultuda yürütmüşlerdir". Özellikle bölge halkının dikkatini çekmemek için onların siyasi, ideolojik, kültürel yapısını çok iyi gözlemler, araştırır ve ona göre hareket etmişlerdir.

19.yüzyıla kadar Avrupa'da ve dünyada birçok mezhep kavgaları yaşanmakta olup, yeni buluşlar ve coğrafi keşifler nedeniyle ülkeler kendi arasında ticari güç, sömürge ülkesi elde etme çabaları hız kazanmıştır. Bir yandan bu keşif ve buluşlar sayesinde bazı ülkeler gücüne güç katarken bu gelişmelere ayak uyduramayan ülkeler ise misyonerlerin hedefi altında kalması kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle tüm devletler kendi çıkarları ve emellerini yerine getirebilmek, yaptıkları faaliyetleri takip edebilmek ve gerçekleştirilebilmek amacıyla bu misyonerleri korumuş ve kollamıştır (Sezen, 2006, s.18).

Özellikle 18. yüzyılın sonlarında Hıristiyan dinine mensup Protestan misyonerlerin yapmış oldukları sistematik ve planlı çalışmaları, diğer misyonerlerin çalışma ve planlarını geride bırakmış ve Protestanlar 20.yüzyıla kadar Hıristiyan misyonerlerin liderlik koltuğuna oturmuştur (Figenkaplan,2005, s.18).

Bu amaçla Osmanlı topraklarını dört misyon bölgesine bölen Hıristiyan coğrafyası buralarda eğitimi ilkökul, ortaokul ve yüksekokul olarak okulların yanı sıra yardım kuruluşu, hastane, matbaa ve örgütlü ve planlı bir faaliyete hız verdiler. Bu yayılcı politikalarla amaç hem azınlıkları etkilemek hem de

mezhepleri yaymak olmuştur. Bu konuda yapılan en önemli adım olarak eğitim kapsamında İstanbul ve Beyrut kolej açılmıştır (Kodaman,2005, s.150).

Amaç

Osmanlı zamanında Kapadokya bölgesinde bulunan misyoner okulları ve faaliyetlerinin incelenmesi, bu okulların ne tür faaliyetler icra ettiği, neden açıldığı, faaliyetlerinde başarılı olup olmadığının incelenmesi amaç amaçlanmıştır.

Bu faaliyetler incelenirken özellikle Amerikan board teşkilatının yaptığı faaliyetler, sağlık alanında yapılan misyonerlik faaliyetleri, eğitim alanında yapılan misyonerlik faaliyetleri ile bu çalışmalarda neden Osmanlı toprakları seçilmiştir sorularına cevap aranacaktır. Bu amaçlar incelenirken azınlıklarında bu faaliyetlere doğrudan katkısının olup olmadığı neden ve sonuçlarını ortaya çıkarmak amaç edinilmiştir.

Yöntem

Makalede bu konuda yazılmış birçok tez ve makale incelenmiş ve nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi deseninden faydalanılarak doküman incelemesi ile veriler toplanmıştır. Toplanan veriler titizlikle incelenerek tablo ve şekiller ile analiz edilmiştir. Araştırmanın yararlı ve net olması nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi bilindiği üzere gündelik hayatı irdelemek ya da anlama bürünmek için bireyin her türlü ifadesini ve her türlü deyişlerini ele alan bir model niteliği taşımaktadır. Veri toplama tekniği olarak doküman inceleme deseni kullanılmıştır.

Çalışmanın evren ve örnekleme Osmanlı topraklarında Kapadokya bölgesinde faaliyet gösteren misyoner okullarının faaliyetleri hakkında yapılan araştırmalar, evreninde bu topraklarda yaşayan ve eğitim gören öğrenciler üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. İncelenecek olan yüksek lisans tezleri ve makalelerde yüksek öğrenim kurumu bünyesindeki Ulasal tez merkezi, dergi park sistemi ve google, scholar üzerinde etiketleri ile arama yapılarak ulaşılan araştırmalar yayımlanma yıllarına göre filtrelenerek ve araştırmanın örnekleme olarak (15) yüksek lisans tezi ve (10) makale ve bu konuda yazılmış kitaplar incelenerek belirlenmiştir.

Araştırmanın gerekçesi

Misyonerlik faaliyetleri tüm dünyada son hızla devam ederken Osmanlı toprakları unutulmamış hatta deyim yerindeyse istila edilmiştir. Faaliyetlerin Kapadokya bölgesinde yoğunlaşmasında ise bu topraklar üzerinde yaşayan azınlıklar, gayri Müslümler ve Hristiyan halkın bu bölgede yoğun olmasının etkisi büyük olmuştur. Osmanlı topraklarında bu denli misyoner faaliyetlerinin yürütülmesinin asıl amacının aslında Osmanlı topraklarında bulunan Kudüs'ün işgal edilmesi olduğu göz ardı edilmemelidir.

Bulgular

1.Kapadokya Bölgesinde misyonerlik faaliyetleri

Orta Anadolu, Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde bu faaliyetlerin hızlandığı, hatta yönetildiği bir bölge olarak dikkat çeker. Burada en önemli misyon Amerikalı Wilson Amos Farnsworth (1822-1912) yılları arasında Kapadokya ve çevre bölgesinde Ankara, Kayseri, Niğde, Nevşehir illerinde ve bu illerin birçok ilçe köy ve kasabalarında misyonerlik faaliyetleri yürütmüştür.

Kapadokya bölgesini karış karış dolaşarak çoğunluğu at sırtında olmak üzere çok fazla yol kat etmiştir. Bu gezileri ve yaşadığı tecrübelerini tek tek not ederek 1912 yılında vefat etmiştir. Almış olduğu notları, tecrübeleri ve misyonerlik faaliyetlerini Amerikan Board teşkilatına devamlı olarak rapor etmeyi de ihmal etmemiştir. Kapadokya'daki aslında ilk Amerikalı misyoner Elnathan GRİDLEY'

dir. Bu misyoner Kayseri'ye doğrudan bir görevlendirme ile değil, İzmir'de görevliyken kendisine dil öğreten Rum asıllı hocası Abraham'ın daveti üzerine eğitimine kaldığı yerden devam etmek, yaz aylarını değerlendirerek ve misyonerlik konusunda tecrübe kazanmak amacıyla 24 Haziran 1827 yılında Kayseri'nin Endürlük köyüne gelmiştir. Burada kendisini yüzden fazla Rum karşılamıştır. Ayrıca dağcılığa merakı nedeniyle Erciyes dağına zaman zaman tırmanışlar yapmış ancak zirveye ulaşamamıştır. Bir süre misyonerlik faaliyetinde bulunsa da ömrü yetmemiş ve Endürlük köyünde vefat etmiştir (Şahin, 2015, s.54).

Bu ölüm aslında Kayseri'de misyonerlik faaliyetlerinin fitilini ateşlemiş, her yıl yüzlerce insan Elnathan GRIDLEY'in mezarını ziyaret etmek için köye gelmeye başlamıştır. Bu ziyaretlere Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren diğer elemanların da gelmesi burada aslında yeni bir faaliyet alanı oluşturulmasına zemin hazırlamıştır.

16 Haziran 1954 yılında Wilson Amos Farnsworth eşiyile birlikte Kayseri'ye gelmiş, aylar süren yolculuğun ardından kendisini yüzlerce kişi karşılamıştır. Bu konuda Farnsworth'un kaleme aldığı raporda " *Hepimiz güzelce yerleştikten sonra, ülkemizde yol kenarında binlercesini gördüğüm New England (Yeni İngiltere) tarafından yalağı bulunan büyük bir çeşmede çamaşır yıkamanın keyfine baktık. Kayseriye geldiğimde buranın resmi usulüne göre Paşaya takdim edildik ve büyük bir nezaketle karşılandık. Macit paşa yakışıklı, orta boylu, yaklaşık elli beş yaşlarında ve her haliyle yeni nesil yöneticilerden biri. Bize sandalye ve pek tabiki kahve ve tütün çubukları getirildi. Paşa Amerika'ya merak ettiği bir çok sorular sordu. Bizde Avrupa ve Amerika gibi yüksek medeniyet seviyesine ulaşılacağı günlerin geleceğine dair ümidini belirtti.*" denilmiştir (Açıkses, 2003, s.25).

Farnsworth gelir gelmez 30 kişilik bir cemaate ayin vermeyi de ihmal etmemiştir. İlk iş olarak birkaç erkek ve birkaç kadından oluşan topluluk oluşmuş, bölgede bulunan Rum, Ermeni ve diğer dine mensup vatandaşların örf, adet ve geleneklerini öğrenmeyi ihmal etmemiştir. Müslüman halkın göstermiş olduğu tepkiye genellikle sakin davranıp plan dâhilinde hareket etmiştir. İstanbul Bebekte bulunan Ruhban okulundan birçok yardım talep edilmiş ve bu yardımlar fazlasıyla alınmıştır. Kayseri'deki faaliyetler hız kesmeden devam ederken seyyar kitapçı olan misyoner Peder BALL Yozgat'ta ciddi bir öğrenme arzusunun olduğu, uygun bur eleman bulunursa burada da misyonerlik faaliyeti yürütülebileceğini belirtmiştir. (Günay, 2005, s.201)

Raporda " *Tanrının bize bu şehre getirmesinin sakin bir mekân ve birçok arkadaş vermesini ona şükran duymamız için yeterli bir sebep olduğunu hissediyoruz. Korkarak ve çekinerek burada küçük bir cemaat oluşturduk fakat tanrı yüzümüze güldü. Buradaki biraderler ve bacılar arasında çok mutluyuz.*" denilmiştir (Şahin, 2015, s.99).

Yapılan faaliyet ve gezilerden memnun olan cemaatler bir süre sonra misyonerlere maddi ve manevi yardımı artırmaya başlamış özellikle zengin tüccarlar sayesinde birçok arazi satın alınarak bu arazi üzerine kilise, eğitim kurumu ve birçok sağlık hizmeti verilmeye başlamıştır. Misyonerler bağlı oldukları kiliselerde sadece ayin vermeyip, birçok geziler düzenlemişlerdir. Gittikleri her yerde yerel halkın durumları ile yakinen ilgilenmişler, hatta tüm dünyada baş gösteren kıtlıklarda bile halkın güvenini kazanabilmek amacıyla onlara yardımı esirgememişlerdir. Aksaray, Niğde ve Yozgat'ta kıtlık sonrası çıkan haşere salgını sonrasında çok sayıda insanın ölmesini de fırsata çevirmişler ve yerel halka sağlık hizmeti, gıda yardımı yaparak gönlünü kazanmışlardır. Hatta Kayseri Talas'ta bulunan Pastör Kerepe YAKUPYAN merkezi hükümetin yazılı iradesiyle Kayseri idare meclisine aza olarak seçilmiştir. Yapılan yardım ve iyilikler Rum ve Ermeni toplumlar tarafından zaten memnuniyetle karşılanırken Müslüman tebaa tarafından da karşılık bulmuştur. Hatta daha da ileri giderek Talas'ta bir okul binasına kilise çanı yerleştirilmiş, öncelikle Müslüman tebaanın bu çana rıza göstermeyip yapılan bu iyilikler karşısında susması ve zorla rıza göstermesi sağlanmıştır (Akkutay, 1984, s.71).

Misyoner okullarında yetişen tıp doktorları da bu gezilere eşlik etmiş zaten Kapadokya'da yetersiz olan sağlık hizmetleri bu doktorlar aracılığıyla verilmiştir. Özellikle kız çocuklarının da okumasına önem verilmiş, Talas'ta açılan kız kolejinin ardından erkek koleji de yüzlerce mezun vermeye başlamış, bu okullar sırayla Yozgat, Ankara gibi yerlerde de yaygınlaşmıştır (Erdem, 2003, s.22).

Resim 1. Amerikan Board'un Logosu(Kaynak: ABCFM Charter and By-Laws, 1922)

Okullarda verilen eğitimler çok üst düzeyde olduğu için tercih sebebi olmuştur. Bu okullardan mezun olan öğrenciler de iş bulma ve çalışma alanında zorlanmamış mutlaka bir iş kolunda istihdam edilmişlerdir.

2. Amerikan Board teşkilatının yaptığı faaliyetler

Amerikan Board teşkilatı 1810 yılında Amerika' da kolej öğrencileri tarafından kurulmuş ve ilk sistemli faaliyetine 1812 yılında Hindistan'a yapmıştır. Bu teşkilat aslında Hristiyan dinini yeniden tesis etmek ve yüceltmek ve tüm dünyaya Protestanlığı yaymak amacıyla kurulmuştur.

Bu teşkilatı diğerlerinden ayıran en büyük özellik halkın örf, adet ve kıyafetini bire bir taklit ederek, yerel halkın dilini ve yaşayışlarını öğrenmeleri olmuştur. Özellikle halkın yanında bir yardım kuruluşu, sağlık çalışanı ve hayırsever biri olarak yer almış ve halkın güvenini kazanmışlardır. Bu da onları diğer misyonerlerden ayıran ve işletmiş oldukları misyonerlik sisteminin ne kadar gizli olduğunu göstermektedir. Bu hususta; Wilson Amos Farnsworth ve Jasper Newton Ball 1854-1094 arasında yapmış olduğu ve faaliyetler göze çarpmaktadır. Amerikan Board teşkilatı tarafından verilen bu görev bu iki misyoner yürütmüş, faaliyetlerine eşlerini de dâhil etmişlerdir (Richter, 1910, s.73).

Bu misyonerler ve eşleri 1853 yılında Osmanlı topraklarına ayak basarken 1854 yılında ise öncelikle Kayseri'misyon faaliyetlerinin ana merkezi olarak seçmişlerdir. Dördü Amerikalı misyoner, üçü de yerli yardımcı olmak üzere yedi kişiyle faaliyete başlamışlardır. Ancak bunlardan öne çıkan ve faaliyetlerin öncüsü olarak Wilson Amos Farnsworth olmuştur.

Wilson Amos Farnsworth ilk faaliyet olarak bölge halkının dilini öğrenmeyi başarmış, bu konuda Merzifon'da dil eğitimi almıştır. Halkın içinde onlar gibi davranabilmek amacıyla halkın gelenek ve göreneklerini öğrenmiştir. Misyonerlik faaliyetlerini rahat yapabilmek amacıyla eğitim ve sağlık alanında politika izlemiştir. Wilson Amos o dönemde kayseri nüfusunun 75 bin civarında olduğu, bunların 25 bin kadarının Hristiyan olduğunu notlarına kaydetmiştir (Demir, 2018, s.84-119).

Ayrıca dini bir cemaat oluşturma kampanyası yürütmüş ve bunda oldukça başarılı olmuştur. Kayseri'ye 1 kız ve 1 erkek olmak üzere 2 kolej, ayrıca 1 anaokulu açılmıştır. Akabinde bu sistemli örgütlenme Yozgat'ta devam etmiş, sayıları 100 kişiden oluşan kız okulu açılmıştır. Okulların tamamı üst düzey ve yatılı olması okulları çok cazip bir hale getirmiştir. Bu okullarda Aritmetik, tarih, coğrafya, tercümanlık, yabancı dil ve sanatsal faaliyetlere de son derece önem verilmiştir. Bu okullarda Ermeni ve Rum öğrenciler eğitim ve öğretim faaliyeti sürdürürken bu öğrenciler için ayrıca Türkçe dil eğitimi de verilmiştir. Okullarda eğitim çoğu zaman parasız verilmiş, eğitimin yanında dini ve politik kavramlar öğrencilere empoze edilmiştir (Demir, 2018, s.179).

Bu okullarda eğitim gören öğrenciler eğitimini yükseköğretim kurumlarında rahatça sürdürmüş ve birçoğu çok başarılı olmuştur. Alınan bu eğitim ve verilen öğretim biçimi diğer toplum bireylerinde de ön yargıları kırmış ve bu okulların öğrenci sayılara yıllara sarıh hızlı bir artış göstermiştir.

3.Sağlık alanında yapılan misyonerlik faaliyetleri

Hastane ve sağlık kuruluşu yetersizliğinden ötürü Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelerek sağlık hizmeti almak isteyen vatandaşlar maalesef yüzünü dahi görmek istemedikleri ve tasvip edilmeyen misyon hastanelerine başvurmak zorunda kalmışlardır. Bunların başında Amerikan board misyonerlerinin açmış oldukları, sağlık kuruluşları, dispanser başı çekmiştir. Sağlık alanında ilk

yapılanma 1879'da Antep'te gerçekleşmiş olmasına rağmen, bunları, Sivas, Ankara, Kayseri, Konya izlemiştir. Bu hastanelerde sadece gayrimüslimler değil Müslüman halkta hizmet almıştır. Bu hastanelerde yetişen doktorların tıp bilgisi, diğer sağlık elemanlarının yeterliği Osmanlı hastanelerinin birçoğundan üstün olduğu kanıtlanmıştır. Bu konuda Board misyoner raporlarında Osmanlının sağlık alanında içinde bulunduğu durumu şu satırlarla atlatılmaktadır. "Küçük Asya on milyonu aşan nüfusuyla bu açıdan oldukça çaresiz durumdadır. Askerlerin sağlık ihtiyaçları için çeşitli kışlalarda bulunan az sayıda askeri doktor mevcuttur. Bunlar İstanbul'daki Askeri Tıp Okulunda vasat bir tıp eğitimi almışlardır. Askeri doktorların haricindeki diğer sağlık görevlileri ise daha önce modern eğitim görmemiş, atalarından öğrendikleri basit tıp bilgisine sahip rutin sağlık işleriyle uğraşan Ermenilerdir. Üstelik bu kimseler yalnızca önemli şehirlerde mevcutturlar. Geriye kalan on binlerce köyde hiçbir biçimde sağlık görevlisi bulunmaz. Herhangi bir tıbbi bilgi sahibi olmayan yalnızca atalarından öğrendikleri tekniklerini kullanabilen kişiler mevcuttur."

Raporda da bahsedildiği üzere, yetişmiş kalifiye eleman, sağlık kuruluşundaki ekipman eksikliği, verilen tıp eğitimi raporlara yansımış, bu da toplum içerisinde sağlık sektörünün iyi olmaması yerel halkı bu hastanelerden faydalanma yolunun önünü açmıştır. Amerikalı misyonerlerin neden Kapadokya bölgesinde bulunan Talas'ta faaliyet yürüttüğü sorusuna, Amerikan board raporlarında şu şekilde yer verilmiştir. "Amerikalı bir doktor 1950'lerde kalkıp Amerika'dan Türkiye'ye hatta Türkiye'nin de o zaman küçük bir Anadolu şehri olan Kayseri'nin Talas köyüne gelir? Doktorun bundaki asıl amacı nedir? Temel amacı kendisinin de günlüklerinde ifade ettiği ya da yapılan mülakatlarda belirttiği gibi sadece ve sadece insanlara iyilik yapmak mı? Yoksa bunun yanında bazı örtük amaç ve faaliyetleri de içinde barındırıyor muydu? Görünen amacın gerisinde gizli bir amaç taşıyor muydu? Kasım 1959 tarihli günlüğünde "bazen şehirden hastalarımız geliyor..."

Merhametimizin unu her yere ulaşmış" derken acaba sadece kuru bir üne kavuşmak için mi böyle canla başla gece gündüz çalışıyorlardı? Merhamet timsali görünen ama asıl amaçları çok da acık ve net olmayan sağlık faaliyetleri arka planda gizlenen bazı amaçları da içinde barındırıyor muydu? Toplumun birincil ihtiyaçları arasında olan sağlık ve eğitim faaliyetleri zamanın az gelişmiş Türkiye'sinde sosyal doku hakkında inceden ve detaylı bilgi toplamanın merhamete burunmuş masum görünümlü bir hali miydi? Bir taraftan çok idealist görünen ama gerçekte stratejik ve hassas konularla ilgili bilgileri toplayarak arşivlerine eklemeye devam mı ediyorlardı" Bu gibi sorular araştırma suresince zihnimizi kurcalıyordu (Farnsworth, 2018, s.71).

Bu sorulara aslında o yıllarda cevap bulmak epey zordu? Halkın içinde bulunduğu fakirlik, sağlık alanında yetersizlik ve kendini parçalayan ve halka gece gündüz demeden yardım yapan sağlık personeli misyonerler. İşte bu çıkmazda aslında yerel halk önce kendinin ve ailesine verilen hizmeti ve kalitesini düşünüyordu. Aslında sağlık alanında içinde bulunulan durumu misyonerler çok iyi gözlemlemiş ve sistematik bir plan dâhilinde faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Öyle ki kadın, yaşlı ve çocuklara çok hassas davranılmış, onların mahremiyeti ön planda tutulmuştur. Bu da misyonerliğin tam anlamıyla tüm toplumun değer yapısının çok iyi öğrenildiği anlamını taşımaktadır.

4. Eğitim alanında yapılan misyonerlik faaliyetleri

Tablo 1.

Amerikan Board'un 1898 Yılı Türkiye Rakamları

Faaliyetler Toplam	Sayı	Misyoner ve Öğrenciler	Toplam Sayı
Misyon	4	(Amerikalı) Misyoner	164
İstasyon	19	Erkek Misyoner	112
Dış-İstasyon	312	Kadın Misyoner	52
Kilise	136	Yerli Halktan Çalışan	886
Kilise Üyesi	12.698	Okullarda okuyan Öğrenci	23.000

Kaynak: American Board Almanac of Missions, 1898, s.21-34

Tabloda da görüldüğü üzere Amerikan Bord'un faaliyetleri artış göstermiş yerli halkanda misyon okulları talep görmüştür.

Amerikan Bord ana merkezini öncelikle Kayseri içerisine açmış, dış misyon olarak ta Talas ilçesini kullanmaya başlamış olmasına rağmen, yaz aylarının çok sıcak olması nedeniyle dış merkez olan Talas

ana merkez halini almıştır. Talas ana merkeze dönüşmesi neticesinde sağlık kuruluşunun yanında çok kapsamlı Amerikan koleji açılarak hizmet vermeye başlamıştır.

Bu okullardan şüphesiz en iyi ve en modern Talas Amerikan Koleji olmuştur. Kolej 1871'de kurulmuş ve ilkokul düzeyinde eğitime başlamıştır. Eğitime ilk başlarda kız mektebi olarak başlayan okula sonradan erkek mektebi de eklenmiştir. Erkek mektebinin tarihi ve kuruluşu hakkında net bir bilgi olmamakla birlikte öncesinde bir ya da birkaç binadan oluşmuş, okul bahçesine kampüs tarzında yurt binaları, personelin oturabileceği ev, eğitimin daha sağlıklı ve verimli yürütülebilmesi için atölye, öğrencilerin fiziksel aktiviteleri için spor tesisleri, oyun alanları gibi tesis açmayı ihmal etmemişlerdir.

Bu bilgiler ışığında okulun tarihsel sürecinin ve gelişimine ne kadar önem verildiği gözükmektedir. Kaldı ki zaten açıldığında Osmanlı topraklarında ki en iyi ve modern bir okul olan kolej 1914 yılında tüm dünyayı kasıp kavuran ve etkileyen savaşla birlikte bazı faaliyetine son vermek zorunda kalmış ve okulun bazı faaliyetleri kesintiye uğramıştır. Savaş dönemi ve sonrasında ise; Amerikan Board'a ait bazı binalara ordunun ihtiyacına binaen el konulmuştur. Ayrıca mecburi olarak binalar Osmanlı halkına ait binalara çevrilmiştir. 1918 yılında savaşın sona ermesi ile birlikte içerisinde ise kolejin kızlara eğitim veren faaliyetine son verilmiştir. Ayrıca sonrasında erkek okulu 1967 yıllana kadar bazı bölümleri kapalı bazı bölümleri kısmı olarak hizmet vermeye başlamış, ancak 1967'de tamamen kapatılıp öğrencileri Tarsus Amerikan Kolejine nakledilmiştir. Bu süre zarfında ise bu boş kalan okul binaları, önce Kayseri Valiliği İl Özel İdaresine daha sonra ise Kayseri Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü bünyesinde kullanılmak üzere verilmiştir. Günümüzde bu okullara ait bazı binalar Erciyes üniversitesinin bazı sosyal faaliyetleri gibi hizmet vermektedir (Akyüz, Y. (2011).

Resim 2. Talas Amerikan Koleji Yerleşkesi (Kaynak, Talas Amerikan Koleji, Kaynak: History Studies, 1922)

Resim 3. Osmanlı Devleti'nde Yaşayan Toplular (Kaynak, Konya'da su dolduran misyoner hemşireler M.Balkan. <https://www.merhabahaber.com/konyada-misyoner-faaliyetleri-22011yy.htm>)

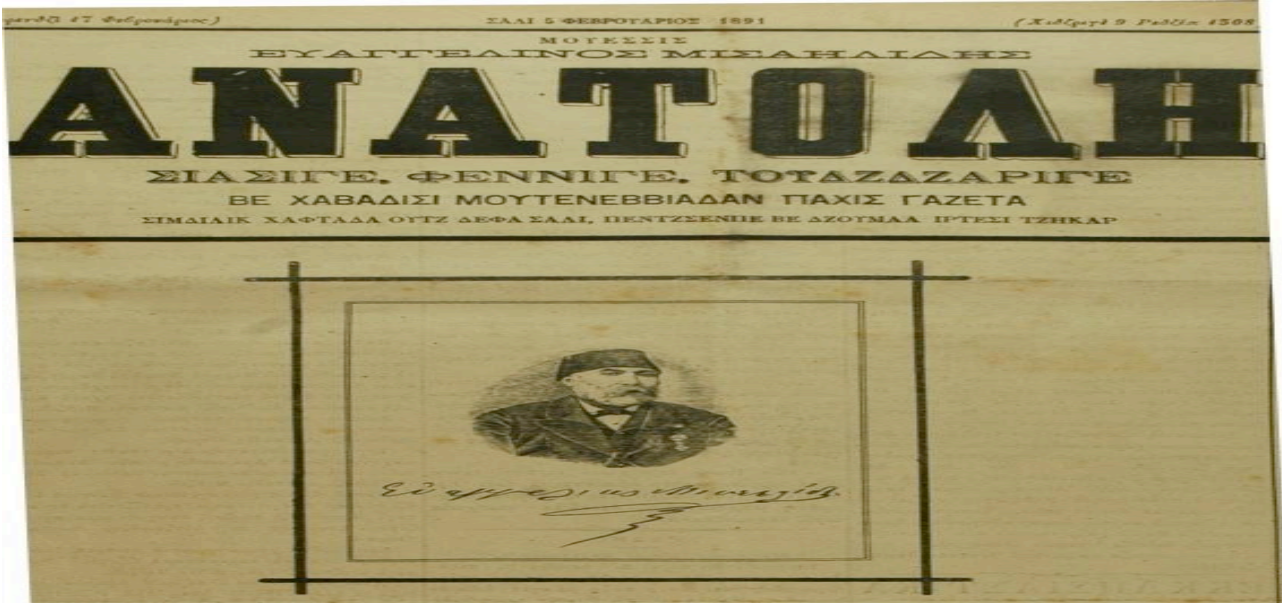
Tablo 1.

Osmanlı Devleti'nde Yaşayan Toplular

Türkler	Azınlıklar	Yabancılar
Araplar	Rumlar	Hıristiyan Misyonerler
Arnavutlar	Ermeniler	Çeşitli Nedenlerle Gelen Yabancılar
Acemler	Yahudiler	
Çerkezler	Yerli Hıristiyanlar	
Boşnaklar	Nesturiler	
Kürtler	Melkitler	
	Yakubi Süryaniler	
	Mandailer	

Kaynak.S. Erdem KIZILÇELİK: "Sosyoloji Terimleri Sözlüğü", Atilla Kitabevi, (Ankara,1994) , s.46. Osmanlı Devleti'nde Yaşayan Toplular

Tabloda Osmanlı'nın toplum yapısı gösterilmiş, Osmanlı devletinin azınlık anlayışı bir nüfus ve insan ayrımı olmaksızın kimliklerinin tanınması olmuştur. Bu sebeple kendilerine Osmanlı denilmiştir. Osmanlı topraklarında yaşayan bu toplumlar Osmanlı kanunlarının kendilerine sağladığı çok ve imtiyazlı haklar doğrultusunda gerek kamu düzeni, gerekse cemaat işlerinde çok fazla haklara sahip olmuşlardır. Bu azınlıkların ise en büyük nüfus yoğunluğu Ermeni, Yahudi ve Rumlar oluşturmuştur. Bunun yanı sıra yerli Hıristiyanlar, Süryaniler, Nesturiler ve Melkitler'de azımsanamayacak kadar nüfus açısından güçlü toplum olarak yerlerini almışlardır.

Resim 4. Gazetelerde Misyoner Faaliyetler (Kaynak, Anatoli gazetesinin 5 Şubat 1891 tarihli ve 4292 numaralı nüshasının kapağında bir sene önce vefat etmiş merhum Evangelinos Misailidis Efendi'nin fotoğrafı.)

Eğitime verdikleri önem sebebiyle matbaa kurup gazete çıkarmayı ihmal etmemişlerdir. Bu gazetelerde ülkenin çeşitli sorunlarının yanında dünyadan haber vermişler ve misyonerlik faaliyetlerini aksatmadan yürütmüşlerdir.

5.Misyonerlik Faaliyetleri için Niçin Osmanlı Toprakları Seçilmişdir

Günümüzde buna aslında cevap bulmak zor olmasa gerek. Çünkü o dönemde tüm misyonerler Osmanlı topraklarında bulunan azınlıkları, çok dinli ve dilli toplumu sürekli ve sistemli olarak misyonerlik sistemi içine çekebilmek için uğraş vermişlerdir. Bunu yaparken bazen bir din adamı, bazen eğitimci, bazen yardım kuruluşu olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Hıristiyanlığın üç mezhebi bulunmaktadır. Bunlar Katolik, Ortodoks ve Protestan olarak öne çıkmaktadır. Bu üç mezhebin misyonerleri Osmanlı topraklarında faaliyet göstermişlerdir

Osmanlı ülkesine ilk gelen misyonerler Hıristiyan katolik misyonerler olmuştur. Başta Fransa'nın desteklediği ve başını çektiği misyonerler (Fransa, İtalya, , İspanya, Macaristan) öncelikle ilk amaçları Hıristiyanlığı yaymak olsa da İstanbul'da bulunan azınlıkların eğitimi ile ilgilenmek, Roma ve Bizans kiliselerini birleştirmek amacı taşımışlardır. 1622 yılında papanın kurduğu ve tüm misyonerlerin tek çatı altında toplanmasını amaç edinen "Propaganda fide Congregation for the Evangelization of Peoples" kurulmuştur. Bu teşkilat kurulduktan sonra dünya üzerinde Katolik misyonerlik faaliyetlerinin artışı da görülmüştür (Ak, 2002, s.340)

Tüm dünya devletleri Osmanlı topraklarına misyoner göndermiş ve faaliyetleri hız kesmeden devam etmiştir. Burada ki faaliyetleri çok farklı gerekçeler olsa da en önemlisi Kudüs'tür. Çünkü Kudüs onlar için en önemli prestij meselesi olmuştur. Bu maksatla Osmanlı topraklarının birçok yerinde faaliyet gerçekleştirmişlerdir.

Tablo 2.

Osmanlı Devleti'nde Faaliyet Gösteren Misyoner ve Okul Sayıları

Millet	Okul Sayısı	Milliyeti	Okul Sayısı
Rum	4390	Amerikan	131
Ermeni	851	Fransız	127
Bulgar	693	İngiliz	60
Yahudi	331	Alman	22
Sırp	85	İtalyan	22
Ulah	63	Avusturya	11
Katolik Rum	60	Rum	7
Katolik	50	İran	4
Toplam	6523	Toplam	384

Tabloda görüldüğü üzere Amerikan ve Fransız okul sayılarının fazlalığı, Rum, Ermeni ve Bulgar nüfusunun bu okulları tercih eden topluluk oldukları görülmektedir.

1897' de Osmanlı toprakları içerisinde bulunan yabancı ve azınlıkların sahip oldukları okul durumları yukarıdaki tabloda ayrıntısı ile gösterilmiş olup, 19 ve 20 yy içerisinde bu konuda " *Eğitim, Osmanlı Devleti'nde ki yabancılar için en büyük silahtı. Bu okulların amaçlarını anlamamızda yol göstericidir. Başlangıcı Fransa' ya verilen kapitülasyonlarla oluşan bu yabancı okullar Osmanlı'nın güçlü dönemlerinde sorun teşkil etmezken devletin zayıflamasıyla bir takım zararlı faaliyetlere yol açmaya başladı. Hatta bir Bulgar Okulu Bulgar ahalisinden hiç kimsenin bulunmadığı Kesriye' de açılmış. Kudüs'te İngiliz-Protestan ahalisinden toplam 232 kişinin var olmasına mukabil 338 öğrenci kapasiteli altı okulun yanında, bir yedincisi açılmaya çalışılmıştır.*" Denilmektedir (Kocabaşoğlu, 2013, s.104).

Sonuç

Eğitim, tüm toplumların geleceği, teminatı ve ülkenin sigortası noktasında önemli bir unsurdur. Toplumlar diğer ülkelerle yarışını, gelişimini ve ilerleyişini eğitim ve bu eğitime verilen önem sağlamaktadır.

Osmanlı devletinin 19. ve 20. yüzyılda eğitime önem vermemesi, yaşanan kıtlık, dünya konjonktüründeki hızlı ilerleme ve dünyada yapılan gelişimler ve bu gelişmelere ayak uyduramama sonucunda eğitim, bilim, sağlık alanında büyük sorun meydana getirmiş ve bu sorunu Amerikan Board Teşkilatı, Osmanlı devletinin bu boşluğunu ve arayışını fırsata çevirmiş ve bu boşluktan istifade etmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi bu teşkilatta eğitimin önemini bilmiş ve kendine bunu ibadet gibi düşünen Amerikan Board bu etkeni de misyonerlik için çok önemli bir kapı görmüş ve akıllıca kullanmıştır. Amerikan Board, Batı Türkiye Misyonu kapsamında Kapadokya ve bu bölgenin en stratejik üssü olarak Kayseri'yi seçmiştir.

Kayseri İstasyonu'nda dini amaç ve faaliyet amacıyla başlamış, ancak bunu eğitim, sağlık, yardım kuruluşu, gibi faaliyetleri üstlenmiş ve misyonerlik çalışmalarını artırarak sistemli bir halde devam etmiştir. Birliğin görünürdeki asıl amacını dini faaliyetler oluşturmuş, ancak gizli tutulan amacı ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel olmuştur. Bu amaç aslında hiç anlaşılmamış, hatta dile bile getirilmeden sistemli bir şekilde uygulanmıştır. Wilson Amos Farnsworth da bu faaliyetlerin en önemli aktörü olmuş, öncelikle cemaat oluşturma, eğitim faaliyetlerini bu çerçevede yürütmüş ve zorlukların her zaman üstesinden gelmiştir.

Neden Kapadokya bölgesi seçilmiş? Sorusuna ise aslında cevap vermek zor olmamıştır. Burada gayrimüslim, azınlık tebaanın nüfusu dikkate alınmış, Müslüman halkın bu halk ile iyi geçinmesi, aralarında çok büyük sıkıntıların olmaması, hatta halkın büyük çoğunluğun fakir ve yardıma muhtaç olması bu faaliyetler uygun ortam haline dönüşmüştür.

Wilson Amos misyonerliğin Osmanlı topraklarında ve en önemlisi Kapadokya'da yayılması için çok fazla çaba göstermiş ve çabası için çok fazla destek görmüştür. Kurulmasında öncü olduğu hastane, yardım kuruluşu ve okullar sayesinde birçok yeni misyonerler yetiştirilmiştir. Buradan mezun olan

misyoner öğrencileri Yozgat, Nevşehir, Niğde, Ankara, Kayseri gibi birbirine yakın ve irtibatlı yerlere göndererek, faaliyetlerinin aksatılmadan yürütülmesini sağlamıştır. Wilson Amos eğitimin önemini iyi kavramış biri olacak bu kadar yardım kuruluşu, okul yanında kurulan matbaa sayesinde kendi kitabını çıkarmış ve birçok kişinin okumasını sağlamıştır. Bu hususta daha çok kitle edinebilmek özellikle eğitime çok fazla önem vermiş ve her detayı tek tek değerlendirilmiştir. Bu faaliyetleri yaparken özellikle fakir, yardıma muhtaç azınlıklar üzerinde etkilerini kurmaları zor olmamıştır. Bu faaliyetleri engellemek maksadıyla Osmanlı devleti tarafından getirilen kanun, nizamname ve çeşitli yasaklama bu okulların yayılmasına engel olmadığı gibi, Osmanlı eğitim sisteminin gerilemesine yol açmıştır.

1914-1918 yılında yaşanan I.Dünya savaşında da azınlıkların diğer dünya devletlerin yanında yer alması, hatta birçok yerde isyan baş göstermesi zaten misyonerlik okullarının Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasını ve Müslümanlar için kutsal sayılan Kudüs'ü işgal etmek olduğunun ispatı da olmuştur.

O halde misyonerliğin bu denli yayılması önlenebilir mi? Yayılmasını önlemek için neler yapılabilir.

- Öncelikle misyonerliği sadece basit bir tanım olarak görmekten vaz geçilmeli, bu konuda yapılmış tüm çalışmalar titizlikle incelenmelidir.
- Bilgisizlik, cehalet ile başa çıkmanın yolları aranmalı, toplumu özellikle milli ve manevi konularda bilinçlendirilmelidir.
- Örgün ve yaygın din eğitime önem verilmeli, din adamları alanında iyi yetiştirilmiş ve donanımlı olmalıdır.
- Özellikle dini ve kuranı diyanet işleri başkanlığının yürüttüğü bir sistem üzerinden planlanmalı, bu konuda farklı hiçbir yapıya müsaade edilmemelidir.
- Gerek yazılı, gerek görsel medyada halka, topluma dini yayınlar konusunda planlama yapılmalı, gerçekçi, anlaşılır ve bilimsel programlar yaptırılmalıdır.
- Misyonerliğe karşı Hristiyan toplumun da yapısı akademisyenler tarafından araştırılmalı, kökeni, tarihi, yaşam tarzları ve etnik yapısı hakkında gerekli bilgiler elde edilmelidir.
- Misyonerlerin hali hazırda azda olsa devam eden faaliyetleri yakından izlenmeli, verilen eğitimi ve faaliyetleri göz ardı edilmemelidir.
- Kendi dinimizi çocuk yaşlardan itibaren bilimsel gerçeklikler ışığında öğretmemiz, tarihimizi iyi tanımamız ve verilen eğitimin kalitesi bu faaliyetlerin azalmasına, hatta yok olmasına katkı sağlayacaktır.

Osmanlı devletinde 19. yüzyılda oluşan otoriter boşluğundan hız kazanan misyonerlik Cumhuriyet döneminde hızını kaybetmiş ve faaliyetleri günümüz koşullarında da kontrollü şekilde devam etmektedir. Misyonerlik ve misyonerliğin bu etkilerden kurtulabilmek için tüm toplumun bilinçlendirilmesi, eğitime yeterince önem verilmesi ve devleti ayakta tutan tüm kurum ve kuruluşların müşterek çalışmasına ihtiyaç vardır.

Öncelikle tarihimizi, geçmişimizi ve diğer dinleri tanımak ve en önemlisi çok farklı kaynakları araştırarak okumak aslında misyonerliği kendiliğinden ortadan kalkmasına ve misyonerliğin faaliyet alanı bulamamasına sebebiyet verecektir. Bu yüzden başta eğitim kurumlarının ve bu kurumlarda verilen öğretimin aslında ne kadar önemli olduğu, eğitim kalitesinin artırılmasının göz ardı edilmemesi gerektiğinin önemi açıkça görülmektedir.

Etik Beyan Bilgileri

Makale yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Çıkar Çatışması Beyanı

Osmanlı zamanında Kapadokya bölgesinde misyonerlik faaliyetleri konulu makale ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali ve manevi çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Açıkses, E. (2003). Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri Dergisi, s.5-20
- Akkutay, Ü. (1984). Enderun Mektebi Dergisi. Ankara Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi. s. 16-18
- Akyüz, Y. (2011). Osmanlı döneminden cumhuriyete geçilirken eğitim öğretim alanında yaşanan dönüşümler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2), 9-22.
- Ak, E.(2002). Doğu Karadeniz'de kültürel kimlik. Çatı kitapları.
- Alkan, M. Ö. (2008). Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme ve eğitim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 9-84.
- Demir, C. (2008). Kayseri, Nevşehir, Niğde üçgeninde Amerikan board'un eğitim faaliyetleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi., Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Kayseri
- Döşkaya, F. Ç. (2018). Amerikan Board ve Misyoner Corinna Shattuck'ın, Urfa faaliyetleri. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, İlkbahar, 5(14), 84-119.
- Erdem, G. (2002). Misyonerlik ve misyonerlerin çalışma metotları dergisi, s.28.
- Farnsworth, W. A. (2018). Kapadokya'daki Amerikalı Misyonerlerin bilinmeyen tarihi:1853- 1903. Mehmet Şahin (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Figenkapan, B. (2018). *Osmanlı Eyübü'nde kadın ve mülkiyet:1700-1725*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Günay, N. (2005). Günümüz Türkiye'sinde misyonerlik faaliyetleri. Fakülte Kitapevi.
- Keha, M. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyonerlik ve Erzurum'daki Faaliyetleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 58, 73-96.
- Kocabaşoğlu, U. (2013). Cyrus Hamlin: Misyoner, eğitimci, müteşebbis. *Kebikec*, 36, 83- 104.
- Kodaman, B. (2005). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e çağdaşlaşma sorunları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,18, 149-158.
- Richter, J. (1910). A History of Protestant Missions in The Near East. Edinburgh, Oliphant, Anderson & Ferrier, 2008
- Sezgi, E. (2022). *Osmanlı Devletinde misyonerlik çalışmaları ve Ermeniler konulu araştırma*. Nahçıvan Üniversitesi, Azerbaycan
- Sezen, Y. (2006). Dinler arası diyalog ihaneti dergisi 74-,80.
- Şahin,N(2005). *Ortaöğretim gençliğinin misyonerlik faaliyetleri karşısındaki tutumu (Antalya Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. S. Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Genişletilmiş İngilizce Özet

Missionary Activities in Anatolia During the Ottoman Empire the term "mission" originates from the Latin word *Missio*, meaning duty or task, while "missionary" refers to individuals who spread religious beliefs, primarily Christianity. Initially, missionary activities began as small, individual efforts but eventually grew into an organized system aimed at spreading Christianity globally. Over time, missionaries became instruments of imperial powers, contributing to the expansion of political, social, and cultural dominance. In the 15th century, during the age of colonialism, missionaries supported their countries' imperialistic ambitions. These individuals, often priests or clergy members, saw serving the church and spreading Christianity as acts of devotion. Missionaries employed calculated strategies, including studying the languages, cultures, and religious practices of the regions they entered, to identify vulnerabilities they could exploit. This deliberate planning made missionaries effective agents of imperial expansion. To disguise their true intentions, they often presented themselves as educators, doctors, or philanthropists, gaining the trust of local populations. One of the most critical tools for missionaries was the printing press, which allowed them to disseminate ideas efficiently. Through these presses, they published religious texts, newspapers, and books, aiming to spread Christian teachings, especially the Bible. In addition, they established institutions such as schools, churches, and hospitals, which served as platforms to influence local societies. Missionaries also organized seminars, conferences, and public meetings to promote their agenda. Their success often stemmed from their patient and adaptive approach, which involved years of preparation, earning trust, and blending into local cultures before initiating active missionary work. By the 19th century, Europe and the world were undergoing significant changes due to industrialization, scientific discoveries, and geopolitical shifts. Some countries became stronger, while others lagged, making them vulnerable to missionary activities. Protestant missionaries emerged as the most organized and effective group, surpassing Catholic and Orthodox efforts. By the late 18th century, Protestant missionaries had taken the lead in global Christian missionary work, a position they held well into the 20th century. In the Ottoman Empire, missionaries divided the region into four zones of activity. Their efforts focused on establishing schools, hospitals, and printing presses while providing humanitarian aid to local communities. These activities targeted minority groups, aiming to spread Christianity through education and social services. A notable initiative was the establishment of colleges in Istanbul and Beirut, which became key centers for missionary education. Central Anatolia, particularly the Cappadocia region, became a focal point for missionary activities during the late Ottoman period. Wilson Amos Farnsworth (1822–1912) was one of the most prominent missionaries in this area, working in regions such as Ankara, Kayseri, Niğde, Nevşehir, and surrounding villages. Farnsworth traveled extensively, mostly on horseback, documenting his experiences and regularly reporting to the American Board. He passed away in 1912 but left behind detailed records of his work and observations. The first American missionary to arrive in Cappadocia, however, was Elnathan Gridley, who came to Kayseri's Endürlük village on June 24, 1827. Invited by his Greek teacher Abraham, Gridley aimed to continue his studies and gain missionary experience. He was warmly welcomed by over 100 Greeks. Despite his efforts, Gridley's life was cut short, and he passed away in Endürlük. His gravesite became a pilgrimage destination, symbolizing the start of intensified missionary activities in the region. In 1854, Farnsworth and his wife arrived in Kayseri after months of travel, receiving a warm welcome from hundreds of locals. Farnsworth's reports describe his interactions with Ottoman officials and his impressions of local culture. Shortly after his arrival, he began organizing religious ceremonies for a small group of about 30 people. Farnsworth prioritized understanding the traditions and customs of the local population, including Armenians, Greeks, and other minority groups, while maintaining a cautious and patient approach to avoid conflicts with the Muslim majority. Missionaries like Farnsworth collaborated with institutions such as the Bebek Seminary in Istanbul, seeking financial and logistical support. Their efforts extended to neighboring areas like Yozgat, where they identified opportunities for further missionary work. They established schools, medical facilities, and printing presses, strengthening their influence. For example, girls' and boys' colleges in Talas became prominent institutions, eventually expanding to cities like Ankara and Yozgat. Missionaries also capitalized on crises such as famines and epidemics, using these opportunities to gain trust and support from local populations. They provided food, medical aid, and other assistance, earning goodwill even among the Muslim majority. Wealthy merchants supported these efforts by donating land and resources for building churches, schools, and hospitals. In some cases, missionaries became influential figures in local governance. For instance, a pastor named Yakupyan was appointed to the Kayseri administrative council. Despite resistance from some segments of the Muslim population, missionaries managed to establish a strong foothold in Anatolia. They adapted to the region's political, cultural, and social dynamics, using their knowledge to influence local communities. Their work often blurred the lines between religious, social, and political objectives, making them agents of both faith and imperialism. By the 20th century, missionary activities in Anatolia had left a lasting impact on education, healthcare, and social structures. Although their primary goal was to spread Christianity, their work contributed to broader imperial agendas, shaping the region's cultural and religious landscape.